

Hezarfen google

Doç. Dr. Lütfü Hanoğlu

1962'de Manisa'da doğdu. 1985'te Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun oldu. Mecburi hizmetini 1985-88 yılları arasında pratisyen hekim olarak Mardin'in Silopi İlçesi'nde yaptı. 1988-92 arasında Bakırköy Ruh ve sinir Hastalıkları Hastanesinde Nöroloji İhtisası yaptı. 1993-2000 yılları arasında Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi 3. nöroloji kliniğinde başasistan olarak çalıştı. 1996'da Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi nöropsikoloji laboratuvarı ve davranış nörolojisi konsültasyon polikliniğini kurdu ve yönetti. 2000 yılından itibaren devlet hizmetinden ayrılarak özel sektörde çalışmaya başladı. Hanoğlu halen İstanbul Medipol Üniversitesi Tıp Fakültesi Nöroloji Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Bu gün içinde yaşadığımız dünyada bilgi belki de tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar önemli. Günümüzün en önemli güç ve üstünlük sağlama aracı. Buna karşın muazzam boyutta artan bilgi miktarı ve bu bilginin yine muazzam bir hızla değişip dönüşüyor olması da işin cabası. Sonuç olarak günümüz insanı için bilgi zorunlu olarak ulaşılması gereken bir şey, hem de güncel, hızlı ve doğru olarak.

Bir zaman artık insanlığın biriktirdiği tüm bilgilere sahip insanların, bizim kültürümüz çerçevesinde "hezarfen"lerin aşırı bilgi miktarı nedeniyle ortadan kırılganlığa hayıflandık, bu nedenle insanoğlunun dünyaya bütüncül bakışını kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya olduğunu düşündük. İçinde yaşadığımız, hikmetinden sual olunmaz "uzman"lar çağıydı. Ama öyle görünüyor ki günümüzde onların da devri tamamlandı, bambaşka özelliklere ve bunun getirdiği bambaşka tarzlara doğru yelken açmış durumdayız. Bunu sıradan insan deneyiminde ya da günlük hayatta da görünür hale getiren şey internet ve onun inanılmaz ölçüde kolaylaşan kullanımı oldu.

1985'lerde Daniel Wegner isimli psikolog "transaktif bellek" kavramını ortaya atmıştı. Bu tarif, artık insanın biyolojik yapısı dışında organize olan bilgi biriktirme araçlarını ve onlara erişime ilişkin bir organizasyon biçimini anlatıyor.(1) Yani kişinin kendi beyni dışında kalan bir hafızayı ve onu kullanımını tanımlıyor. Wegner, bu tanımla çeşitli grupların, (iş, aile vb.) bireylerinin belirli alanlardaki

bilgilerde ve/veya o bilgilere nereden ulaşılacağına ait bilgide uzmanlaşmasını, bu yolla tüm grubun bilgiye çok daha hızlı ve güvenilir bir biçimde ulaşması durumunu/organizasyonunu anlatır.

Betsy Sparrow ve arkadaşları, yakın zamanda "science"da yayımlanan 4 ardışık deneyden oluşan araştırmalarında bu durumun da değiştiğini, "transaktif bellek" in yerini artık basitçe "google" in almış olduğunu söylüyorlar.(2) Bu akıllıca düzenlenmiş deneyler, internetin günümüz insanının bilgiyi yönetme biçiminin nasıl değiştiğini göstermektedir. Gerçekten öyle görünüyor ki artık pek çok insan interneti şahsi bilgi bankası biçiminde kullanmaktadır. Yazarlar ve son dönemdeki yaygın kullanım buna "google etkisi" adını veriyor. Tüm çalışmanın temelde gösterdiği şey aslında artık insanların bilginin kendisini değil, o bilgiye nasıl ulaşabileceğini hatırlama tutmaya çalıştıkları. Peki, bu insan için iyi mi? Yoksa kötü mü? Bu gidişin sonu ne olacak? Nicholas Carr'ın sorduğu gibi, "google bizi aptallaştırıyor mu?"

Carr, on yıl öncesine göre hepimizin yaptığı gibi internet başında çok daha fazla zaman geçirdiğini, ama bu yolla yazmak istediği bir makale için toplaması gereken bilgiye kütüphanelerde kitapları ve süreli yayınları günlerce taramak yerine birkaç dakikada ulaşabildiğini, silikon belleğin mükemmel hatırlama gücünden yararlandığını söylüyor. Ama ne pahasına? Artık bilgiyi internet ortamının oluşturduğu şekliyle yüzeysel, belki de hatalı ya da aldatıcı bilgileri de ayıklayamadan, daha da önemlisi pek

fazla düşünmeden izlemek durumunda kalarak. Bu durumunu kendi sözcükleriyle "bir zamanlar sözcükler denizinin derin deniz dalgıçları iken şimdi jet ski üzerinde yüzeyde zıplayıp duran birisi gibi olduğunu" söyleyerek ifade ediyor. Başka tanıklıklara da başvurarak artık kitap okuma ve üzerinde düşünme gücünü bu nedenle giderek yitirdiğini itiraf ediyor. İnternet üzerinden yapılan acil ve anlık sorunu çözmeye yönelik okuma/araştırmanın geleneksel derinlemesine düşünerek okuma gücümüzü ortadan kaldırdığını söylüyor.(3)

Sparrow ve arkadaşlarının çalışması da kısmen bu şekilde yorumlanabilir gibi görünüyor. Bilgiyi eğer sonra bizden başka bir şeye (internete) başvurmadan hatırlamamız talep edilmeyecekse yeterince iyi anımsayamıyoruz ya da sadece kendi belleğimize güvenmemiz gerekcekse bir bilgiyi daha iyi hatırlıyoruz. Bu yaklaşım bizim geleneğimizde gazalinin defterlerinin çalınması ve üzüntüsünü gören hırsızların bilgiyi kendinde değil kitaplarda taşıyanın gerçek âlim olamayacağı dersini aldığı kıssanın anlamına çok benziyor.

Peki, biraz da mecburen maruz kaldığımız bu durumun tek etkisi bu mu? Ya da başka türlü de düşünülebilir mi? Gazali'nin kıssasında anlatılmak istenen asıl sorun, bilgiyi içeren şeyin (kitaplar) sadece lafzının ezberlenmesi değil, aslında o bilgiye gerçekten anlayarak sahip olunmasının gerekliliğidir. Carr'ın yakındığı yüzeysellik, üzerinde düşünerek okumanın ortadan kalkması belki de Sparrow ve arkadaşlarının çalışmasının

ima ettiği gibi gerçekten vuku buluyor. Ama yine çalışmanın ortaya koyduğu gibi bilginin kendisini tutmak yerine ona erişim olanaklarını hatırd tutmak, internet üzerinden de olsa derinlikli üzerinde düşünülerek analitik tarzda bir öğrenmeye engel midir?

Bu noktada Small ve arkadaşlarının orta ve ileri yaştaki normal insanlarda yaptıkları bir çalışma fikrimizi değiştirebilir. Small ve arkadaşları pek internetle ilişkisi olmayan ve sık olarak internet kullanarak çalışan aynı yaş ve eğitim düzeyinde orta-ileri yaşta iki grup denek almışlar ve bu iki grubun internet üzerinden bilgi araştırırken ve doğrudan basılı bir materyali (kitap) okurken beyinlerinin aktif olarak kullandıkları bölgelerini fonksiyonel magnetik rezonans (fMR) denilen bir beyin görüntüleme tekniği ile karşılaştırmışlar. Pek internet ile işi olmayan okuyucularda hem basılı metni okurken, hem de internet üzerinden çalışırken klasik okuma ile ilişkili beyin bölgeleri aktif iken, aktif internet kullanıcısı olan grupta sadece normal okuma esnasında benzer bir beyin çalışması görülmüş. Oysa bu "uzman" internet kullanıcılarında internet üzerinden bilgi araştırma esnasında ilave olarak beyin düşünme karar verme ile ilişkili alanlarında da yoğun bir faaliyet saptamışlar. (4) Öyle görünüyor ki interneti bilgi yarışmasında sorulan soruları yanıtlamak gibi şeyler için kullanmak ile gerçekten bilgi üretmek/edinmek için kullanmak arasında zihinsel olarak fark var. Eğer internet ve sağladığı bilgi olanakları, bilgide derinleşmek üzere eleştirel bir

yolla üzerinde düşünülerek kullanılırsa yukarıda bahsedilen hafıza zayıflığı/tembelliği gibi sorunlar yerine gerçekten hızlı ama ayrıntılı ve derinlemesine ve başka kaynaklardan pek de kolay elde edilemeyecek bilgiye ulaşmak (en azından çalışmanın gösterdiği gibi insan beyninin bu yönde daha etkin bir biçimde çalışması) da mümkün görünüyor.

Sonuç olarak her halde insanın var olan ya da ortaya çıkan teknolojiyi nasıl kullandığı önem kazanıyor. İnsan doğası bu yeni durumlara kullanımının nasıl olduğu çerçevesinde bir uyum ya da yanıt gösteriyor. Yani internet insan zihnini hem sınırlandırabilir, hem de eğer ondan gereği gibi yararlanılabirirse insan zihninin daha önce elimizde olmayan muazzam bir olanakla gelişmesini sağlayabilir.

Kaynaklar

1) Wegner, D. M., Giuliano, T., & Hertel, P. (1985). Cognitive interdependence in close relationships. In W. J. Ickes (Ed.), *Compatible and incompatible relationships* (pp. 253-276). New York: Springer-Verlag

2) Sparrow B, Liu J, Wegner DM. Google Effects on Memory: Cognitive Consequences of Having Information at Our Fingertips. *Science* 2011 Vol. 333 no. 6043 pp. 776-778

3) Carr N. Is Google Making Us Stupid? What the Internet is doing to our brains. 2008 *Atlantic Magazine*

4) Small GW, Moody TD, Siddarth P, Bookheimer SY. Your brain on Google: patterns of cerebral activation during internet searching. *Am J Geriatr Psychiatry*. 2009 Feb;17(2):116-26.

Nicholas Carr'ın sorduğu gibi, "google bizi aptallaştırıyor mu?" Carr, on yıl öncesine göre hepimizin yaptığı gibi internet başında çok daha fazla zaman geçirdiğini, bu yolla yazmak istediği bir makale için toplaması gereken bilgiye kütüphanelerde kitapları ve süreli yayınları günlerce taramak yerine birkaç dakikada ulaşabildiğini söylüyor. Bu durumunu kendi sözcükleriyle "bir zamanlar sözcükler denizinin derin deniz dalgıçı iken şimdi jet ski üzerinde yüzeyde zıplayıp duran birisi gibi olduğunu" söyleyerek ifade ediyor.